

TARIM ARAŞTIRMA RAPORLARI - 11

GAP BÖLGESİNE UYGUN
AYÇİÇEĞİ ÇEŞİTLERİNİN SAPTANMASI

T.C.
BAŞBAKANLIK
GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ
BÖLGE KALKINMA İDARESİ BAŞKANLIĞI

T.C.
BAŞBAKANLIK
GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ
BÖLGE KALKINMA İDARESİ BAŞKANLIĞI

T.C. BAŞBAKANLIK GAP BÖLGE KALKINMA İDARESİ BAŞKANLIĞI DOKÜMANTASYON MERKEZİ	
YER NO	16-B
DEMİRBAŞ NO	4924

GAP BÖLGESİNE UYGUN
AYÇİÇEĞİ ÇEŞİTLERİNİN SAPTANMASI

AĞUSTOS, 1993

T. C.
BAŞBAKANLIK
GAP
BÖLGE KALKINMA İDARESİ BAŞKANLIĞI
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

No :

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

1. GİRİŞ

2. MATERYAL VE YÖNTEM

2.1. MATERYAL

2.2. YÖNTEM

3. ARAŞTIRMA BULGULARI

4. SONUÇ

Ö N S Ö Z

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin sulamaya açılmasıyla ortaya çıkacak tarımsal potansiyelin en iyi şekilde değerlendirilmesini temin etmek amacıyla GAP İdaresi Başkanlığı tarafından Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi'ne bir dizi Tarımsal Araştırma ve Geliştirme Çalışması yaptırılmıştır.

Şanlıurfa-Akçakale Koruklu mevkiinde tahsis edilen 276 dekarlık bir Araştırma İstasyonu kurulması, 31 adet projeden oluşan araştırma çalışmalarının yürütülmesi, GAP Bölgesi'nde Tarımsal Konularda Veri Bankası Oluşturulması ve Uzaktan Algılama Merkezi Kurulması olmak üzere dört bileşenden oluşan proje çalışmaları 1987-1992 yılları arasında yürütülmüştür.

Planlanan proje çalışmaları üç aşamalı olarak ele alınmış olup tamamlanan bölümü, birinci aşamayı oluşturan Adaptasyon Çalışmalarını içermektedir.

Proje paketinin araştırma çalışmalarından bitkisel üretimle ilgili olanlar, Koruklu mevkiinde kurulan Araştırma İstasyonu'nda hayvansal üretimle ilgili olanlar ise TİGEM Ceylanpınar Tarım İşletmesi'nde yürütülmüştür.

Bu rapor, yürütülen alt projelerle ilgili olarak saptanan ilk sonuçları ortaya koymaktadır.

Söz konusu proje paketinin ikinci aşaması olan yetiştirme teknikleri ile ilgili araştırmalar, ilk aşamada elde edilen verilere bağlı olarak ve adaptasyonu saptanmış tür ve çeşitlerle Harran Üniversitesi Ziraat Fakültesi'nin de katkıları ile yine Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi tarafından 1993-1996 yılları arasında sürdürülecektir.

1. GİRİŞ

Dünya nüfusunun hızla artması yanında kullanılabilir kaynakların sınırlı kalması ileriki yıllarda daha da büyümesi beklenen açlık sorununun devamlılığına neden olmakta ve bu durum mevcut kaynakların daha düzenli kullanılmasını zorunlu kılmaktadır. Temel besin maddelerinden olan yağlar, bitkisel ve hayvansal yağ kaynaklarından elde edilirler. Ülkemizde hayvansal yağ üretiminin zor, kısıtlı ve pahalı olması nedeniyle daha çok bitkisel yağ tüketimi ve gereksinimi fazla olmaktadır. Ülkemizin bitkisel yağ gereksinimi büyük ölçüde ayçiçeği, çığıt ve zeytinden sağlanmaktadır. Bu bitkiler içerisinde en büyük payı ayçiçeği almaktadır. Bitkisel yağ açığımızın Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin sulanmaya başlanması ile beraber önemli ölçüde azalması beklenmektedir. Bölgede, sulanabilir koşullarda ayçiçeği tarımının başlaması ile birlikte, bu bölgede uygun çeşit gereksinimi ortaya çıkacak olup, belirlenmiş standart bir ayçiçeği çeşidi yoktur. Bu çalışma, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde ümitvar olabileceği düşünülen yerli ve yabancı kaynaklı çeşitlerle, bölge için yüksek verimli, yağ oranı yüksek çeşitleri saptamak amacıyla yapılmıştır.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

2.1. Materyal

Çalışmada yerli ve yabancı kökenli; Florom-305, Fundulea-206, Romsun-53, Romsun-59, Romsun-90, Sorem-80, Sunbred-254, Sunbred-265, Vnirik 8931, Turkey 1 olmak üzere toplam 10 ayçiçeği çeşidi materyal olarak kullanılmıştır.

2.2. Yöntem

Araştırma alanının toprak ve iklim özellikleri saptandıktan sonra çeşit denemeleri, tesadüf blokları deneme desenine göre dört tekrarlamalı olarak kurulmuştur. Parsellere 11 metre boyunda 6 sıra tohum ekilmiştir. Ekim, sıra arası 70 cm- sıra üzeri 30 cm olacak şekilde ocak usulü elle yapılmıştır. Bitkiler ilk yıl 13 Nisan 1989 ve 2.yıl 18 Nisan 1990 tarihinde ekilmiş, her iki yılda da ekimden önce tohumlar zararlı ve hastalıklara karşı ilaçlanmışlar ve ekimle beraber deneme tarlasına 6 kg/da saf azot ve fosfor gelecek şekilde 20x20x0 kompoze gübre verilmiştir. Bitkiler ilk yıl 23.08.1989 tarihinde, ikinci yıl 27.08.1990 tarihinde hasat edilmişlerdir. Hasat, tablaların el ile bitki sapından kesilmesi, kurutulduktan sonra tohumların tablalardan ayrılması şeklinde yapılmıştır. Düzenli çıkışı sağlanan bitkilerin deneme yıllarında aşağıda belirtilen tarihlerde belirtilen bakım işlemleri uygulanmıştır:

1989 Yılı

Sulama Tarihleri: 1 Mayıs, 15 Mayıs, 26 Mayıs, 10 Haziran, 20 Haziran, 1 Temmuz, 11 Temmuz, 17 Temmuz, 24 Temmuz, 31 Temmuz, 7 Ağustos, 14 Ağustos

Çapalama Tarihleri: 20 Mayıs, 31 Mayıs, 1 Haziran, 21 Haziran.

Gübreleme Tarihleri: 20 Haziran (10 kg/da saf potasyum, 2 kg/da saf azot), 1 Temmuz (50 kg/da Amonyum Nitrat %26, 20 kg/da Potasyum Sülfat).

1990 Yılı

Sulama Tarihleri: 30 Nisan, 18 Mayıs, 6 Haziran, 19 Haziran, 5 Temmuz, 14 Temmuz, 18 Temmuz, 24 Temmuz, 2 Ağustos, 12 Ağustos

Çapalama Tarihleri: 7 Mayıs, 23 Mayıs, 5 Haziran, 10 Temmuz

Gübreleme Tarihleri: 23 Mayıs (6.5 kg/da saf azot), 21 Haziran (20 kg/da saf potasyum, 2 kg/da saf azot)

İlaçlama Tarihleri: 9 Temmuz (Rogor)

Çalışma sonucu, her parselden rastgele seçilen 20 bitki; bitki boyu, tabla çapı, gövde boğum sayısı, kabuk oranı yönünden, her parseldeki bitkilerin tümü; 100 tohum ağırlığı, ham yağ içeriği, ham protein içeriği, tohum verimi, ham yağ verimi yönünden değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

3. ARAŞTIRMA BULGULARI

1989 ve 1990 yıllarında gerçekleştirilen araştırmada elde edilen bulgular, 2 yılın ortalaması olarak aşağıdaki tabloda verilmektedir:

Tablo: Araştırmada En Yüksek Değeri Veren Ayçiçeği Çeşitleri ve Araştırma Bulguları

İncelenen Özellikler	En Yüksek Değeri Veren Çeşit	Elde Edilen Değerler (Araştırma yılları ortalaması)
Bitki boyu(cm)	Sorem-80	133.57
Tabla Çapı(cm)	Vnimik-8931 Florom-305 Sorem-80 Romsun-53 Türkay-1	20.77 20.60 20.46 20.41 20.26
Gövde Boğum Sayısı (adet)	Sorem-80	23.37
Kabuk Oranı (%)	Sorem-80 Vnimik-8931	30.16 29.49
100 Tohum Ağırlığı (gr)	Vnimik-8931 Romsun-53	8.18 7.70
Ham Yağ İçeriği(%)	Florom-305 Fundulea-206 Romsun-90 Sorem-80 Türkay-1	55.47 51.67 50.22 52.66 49.70
Ham Protein İçeriği (%)	Vnimik-8931 Türkay-1	16.55 15.92
Tohum Verimi (kg/da)	Romsun-59 Fundulea-206	192.42 187.31
Ham Yağ Verimi (kg/da)	Romsun-59 Sorem-80 Fundulea-206	86.91 86.07 85.92

4. SONUÇ

Deneme yıllarında, yerli ve yabancı kökenli 10 ayçiçeği çeşidinde incelenen tüm özellikler her iki yılda da istatistiki olarak birbirinden farklı gruplar oluşturmuşlardır.

İncelenen özelliklerden tabla çapı, 100 tohum ağırlığı ve ham protein içeriği arasında olumlu, kabuk oranı ve tohum verimi arasında ise, olumsuz bir ilişkinin varlığı dikkati çekmektedir. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde denemeye alınan ayçiçeği çeşitlerinde tabla çapı arttıkça, kabuk oranında ve ham protein içeriğinde artış olmakta, bu artış 100 tohum ağırlığını olumlu olarak etkilemekte, ancak tohum veriminde azalma olmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre; gövde boğum sayısı arttıkça çeşitlerin tohum veriminde azda olsa bir artışın olduğu görülmektedir. Bu durum, bölgede yetiştirilecek ayçiçeği çeşitleri için yapılacak olan ıslah çalışmalarında, gövde boğum sayısının azaltılmasının ıslah amacı olarak değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Denemeye alınan çeşitlerde, tohum verimi ile tabla çapı, kabuk oranı, ham protein içeriği arasında olumsuz bir ilişkinin varlığı dikkati çekmektedir.

Bu durum; bitkilerde tablalardaki döllemenin yeterli düzeyde olmamasından dolayı, tohumların kabuk oranlarının artmasından kaynaklanmaktadır.

Sonuç olarak; Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yapılan bu çalışmada kullanılan çeşitler, bölgedeki yüksek sıcaklık ve gece ile gündüz arasındaki sıcaklık farkından dolayı, sulanabilir koşullarda dahi ülkemizin diğer bölgelerindeki kadar dölleme yapamamışlar, bu nedenlerle bütün çeşitlerde genel olarak düşük verim değerleri oluşmuştur. Denemede kullanılan çeşitler arasında; iki yıllık ortalamalara göre, en yüksek tohum verimi Romsun-59, Fundulea-206 çeşitlerinde, en yüksek ham yağ verimi ise Romsun-59 Sorem-80 ve Fundulea-206 çeşitlerinde elde edilirken, en düşük tohum ve ham yağ verimleri ise Sunbred-254 çeşidinde elde edilmiştir.

TARIMSAL ARAŞTIRMA GELİŞTİRME PROJE ÇERÇEVESİNDE YÜRÜTÜLEN ÇALIŞMALAR

1. GAP Bölgesine Adapte Olabilecek Şeftali, Kayısı, Badem ve Nektarin Çeşitlerinin Saptanması
2. GAP Bölgesinde Değişik Nar Çeşitlerinin Adaptasyonu
3. Ülkemizde Yetiştiriciliği Yapılan Çilek Çeşitlerinin GAP Bölgesine Adaptasyonu
4. GAP Bölgesine Uygun Pikan Cevizi Çeşitlerinin Saptanması
5. Doğal Olarak Yetişen Çok Yıllık Soğanlı-Yumrulu ve Rizomlu Süs Bitkilerinin Tarlada Üretim Olanakları
6. Sulamanın GAP Alanında Yüksek Verimli Sofralık ve Şaraplık Üzüm Çeşitlerinin Verim ve Kalitelerine Etkisi
7. GAP Bölgesinde Sebze Yetiştiriciliğinin Geliştirilmesi
8. GAP Bölgesinde Yüksek Verimli Lif Teknolojik Özellikleri Üstün Pamuk Çeşitlerinin Saptanması
9. GAP Bölgesinde Sulu Koşullara Uygun Yemlik ve Biralık Arpa Çeşitlerinin Saptanması
10. GAP Bölgesine Uygun Kolza Çeşitlerinin Saptanması
11. GAP Bölgesine Uygun Ayçiçeği Çeşitlerinin Saptanması
12. GAP Bölgesinde Sulu Koşullara Uygun Ekmeklik ve Makarnalık Buğday Çeşitlerinin Saptanması
13. GAP Bölgesinde Sulu Koşullara Uygun Çeltik Çeşitlerinin Saptanması
14. GAP Bölgesinde Yem Bitkileri Adaptasyonu
15. GAP Bölgesinde Sulu Koşullarda Yetiştirilebilecek Yonca Çeşitlerinin Saptanması
16. GAP Bölgesinde I. Ürün veya II. Ürün Olarak Yetiştirilebilecek Sorghum Tür ve Çeşitlerinin Saptanması
17. GAP Bölgesinde I. veya II.Ürün Olarak Yetiştirilebilecek Mısır Çeşitlerinin Saptanması
18. Harran Ovası Koşullarında Pamuk Sulamasında Sulama Aralığı ve Su Tüketiminin Belirlenmesinde Açık Su Yüzeyi Buharlaşmasından Yararlanma Olanakları
19. Harran Ovası Koşullarında Ayçiçeği Sulamasında Sulama Aralığı ve Su Tüketiminin Belirlenmesinde Açık Su Yüzeyi Buharlaşmasından Yararlanma Olanakları

20. Harran Ovası Koşullarında Su Yüzezi (Class-A Pan) Buharlaşmasından Yararlanarak İkinci Ürün Soya İçin Sulama Programlarının Geliştirilmesi
21. GAP Bölgesinde Pilot Bitki Koruma Kliniklerinin Kurulması
22. GAP Bölgesinde Zirai Mücadele Politikasına Esas Teşkil Edecek Hastalık, Zararlı ve Yabancı Otların Saptanması
23. Mardin-Ceylanpınar Ovaları Toprak Kaynaklarının Temel Özellik ve Dağılımlarının Belirlenmesi ve İdeal Arazi Kullanım Planlarının Hazırlanması
24. Harran Ovasında Önemli ve Yaygın Toprak Serilerinin Sulama Başlamadan Önceki Strüktür ve İnfiltrasyon Özellikleri ve Alkalleşme Olasılıklarının Belirlenmesi
25. GAP Bölgesinde Entansif Süt Sığırcılığını Geliştirmek İçin Uygulanabilecek İslah Organizasyon Modelleri
26. Kilis Tipi Güney Sarı Kırmızı Sığırların Yayılış Alanları, Performansları ve GAP Bölgesi için Bu Sığırlardan Yararlanma Olanakları
27. GAP Bölgesinde Yetiştirilen İvesilerin Süt, Döl ve Et Verimlerinin İslahında Egzotik Irklardan Yararlanma Olanakları
28. GAP Bölgesinde Çeşitli Bal Arısı Irklarının Performanslarının Saptanması ve Bölgede Mevcut Arı Irklarının İslahı Olanakları
29. GAP Bölgesinde Entansif ve Yarı Entansif Koşullarda Hindi Yetiştiriciliği
30. GAP Bölgesinde Sulu Koşullarda Uygulanabilecek Ekim Nöbeti Sistemleri
31. İkinci Ürün Dane Mısır Yetiştirmede Farklı Toprak İşleme Yöntemlerinin Teknik ve Ekonomik Yönden Karşılaştırılması
32. Plastik Örtülü Seralarda Bitki Yetiştirme Ortamının Sağlanması İçin Isı Örtüleri İle Nemlendirme Sistemlerinin Kullanılması ve Enerji Dengesinin Belirlenmesi
33. GAP Bölgesinde Tahıllar ve Baklagiller Pazarlama Yapısı ve Geliştirilmesi
34. GAP Bölgesinde Endüstri Bitkileri Pazarlama Yapısı ve Geliştirilmesi
35. GAP Bölgesinde Meyve ve Sebze Pazarlama Yapısı ve Geliştirilmesi
36. GAP Bölgesinde Hayvansal Ürünler Pazarlama Yapısı ve Geliştirilmesi